

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky



BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Zuzana Jonáková

**Nadané děti na prvním stupni základní školy
a jejich sociální dovednosti**

**Gifted children at the first level of
elementary school and their social skills**

Praha, 2019

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Zábrodská Ph. D.

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí práce Mgr. Kateřině Zábrodské, Ph. D. za odbornou pomoc při psaní bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 16. 12. 2019

Jonáková Zuzana

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou nadaných dětí na prvním stupni základní školy se specifickým zaměřením na rozvoj jejich sociálních a emočních dovedností. Cílem práce je porozumět faktorům, které u nadaných dětí ovlivňují osvojování sociálních a emočních dovedností, a identifikovat výukové postupy, které nadaným dětem mohou pomoci při rozvoji těchto dovedností. V práci je diskutován koncept nadání a nadaného dítěte a představeny hlavní současné teorie nadání. Věnuje se také historickému přístupu k nadání od doby starého Řecka až do dnešní doby. Následně je řešena otázka, jak nadaným dětem pomoci k rozvoji sociálních a emočních dovedností a k jejich začlenění do třídního kolektivu. Pozornost je zaměřena na podpůrná opatření, která v této oblasti již existují a jejich účinnosti. Závěrem je shrnuto, co ze získaných poznatků lze vyvodit, a jaký přístup má dnešní, tedy hlavně české školství, k nadaným dětem.

Klíčová slova

Nadané dítě, nadání, sociální dovednosti, emoční inteligence, první stupeň, základní škola

Abstract

This bachelor thesis focuses on gifted children at the first level of elementary school, with a specific focus on the children's social and emotional skills. The aim of this thesis is understanding to factors that influence the development of social and emotional skills of gifted children, as well as identifying educational processes that could help gifted children to develop these skills. The thesis deals with the concepts of talent and gifted child and introduces main giftedness theories. It also informs about historical approaches to giftedness since ancient Greece to these days. Subsequently, the question of how to help gifted children to develop social and emotional skills and to integrate them into the class group is addressed. Attention is focused on support measures that already exist in this area and their effectiveness. In conclusion, there is a summary of what can be deduced from the acquired information and what approach uses contemporary Czech education system to gifted children.

Keywords

Gifted children, talent, social skills, emotional intelligence, first level, elementary school

Obsah

ÚVOD	7
1. HISTORICKÉ PŘÍSTUPY K NADÁNÍ	9
1.1 SOUČASNÁ MEZINÁRODNÍ PERSPEKTIVA	10
1.2 POČÁTKY V ČESKÉ REPUBLICE.....	10
2 NADÁNÍ.....	12
2.1 NADÁNÍ/TALENT	12
2.2 DVOJÍ VÝJIMEČNOST	15
2.3 INTELIGENCE	16
2.4 IDENTITA, SEBEPOJETÍ.....	17
2.5 MODELY NADÁNÍ.....	18
2.5.1 <i>Vícefaktorový model vysokého nadání</i>	18
2.5.2 <i>Model tří kruhů</i>	19
2.5.3 <i>Diferenciální model talentu a nadání</i>	20
2.5.4 <i>Psychosociální model nadání</i>	21
3 NADANÉ DĚTI	22
3.1 NADANÉ DÍTĚ OD NAROZENÍ	24
4 SOCIÁLNÍ DOVEDNOSTI A EMOČNÍ INTELIGENCE	26
4.1 SOCIÁLNÍ DOVEDNOSTI	26
4.2 EMOČNÍ INTELIGENCE	28
5 VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ	31
5.1 VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH	31
5.2 PODMÍNKY PRO VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH DĚTÍ.....	33
6 METODY ROZVOJE NADANÝCH ŽÁKŮ.....	35
6.1 LEGISLATIVNÍ METODY	35
6.2 VÝUKOVÉ METODY	36
6.2.1 <i>Komplexní výukové metody</i>	37
6.2.2 <i>Aktivizující výukové metody</i>	37
6.3 ORGANIZACE VĚNUJÍCÍ SE NADANÝM DĚTEM.....	38
6.3.1 <i>Národní institut pro další vzdělávání (NIDM)</i>	38
6.3.2 <i>Mensa ČR</i>	39
6.3.3 <i>Společnost pro talent a nadání (STaN)</i>	39
6.3.4 <i>Sdružení na podporu talentované mládeže ČR (SNPTM ČR)</i>	39
7 SHRNUÍ A DOPORUČENÍ	41
ZÁVĚR.....	42
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	43
INTERNETOVÉ ZDROJE	46
SEZNAM OBRÁZKŮ	48

Úvod

Hlavním důvodem volby tématu je osobní zkušenost s péčí o nadané děti na prvním stupni základní školy. Děti jsou často nadané intelektuálně, jsou opravdu chytré, ale na druhou stranu mají často problém se sociálními dovednostmi. V práci je uplatněn širší pedagogicko-psychologický pohled na tuto problematiku. **Cílem práce je porozumět faktorům, které mají u nadaných dětí vliv na osvojování sociálních a emočních dovedností, a identifikovat výukové postupy, které mohou pomoci rozvoji těchto dovedností.**

První kapitola bakalářské práce je věnována historii nadání, která započala v dobách Platóna a Aristotela. Ti se jako první zabývali odlišností dětí. Následně jsou popsány současné přístupy k nadání ve světě a v České republice. Nejvíce známá česká organizace je Mensa ČR, která se věnuje nejen dospělým, ale i nadaným dětem.

V druhé kapitole je vysvětlen pojem nadání a stěžejní pojmy, které s nadáním souvisí. Část kapitoly vysvětluje rozdíl mezi nadáním a talentem. Definice existuje nepřeborné množství, nejčastěji se však tyto pojmy popisují jako vzájemná synonyma. Ovšem existují nadané děti i s tzv. dvojí výjimečností, která objevování talentu může komplikovat právě z důvodu poruch učení. Dále se kapitola věnuje definici pojmu inteligence a tomu, kdo ji jako první začal měřit u dětí a jakým způsobem. Je zde také vysvětlen význam IQ testů včetně uvedení několika příkladů. Druhá kapitola se v závěru stručně věnuje identitě a sebepojetí, protože některé nadané děti mají tendence přehnaně se kritizovat a to může ovlivnit jejich sebevědomí a brzdit jejich motivaci.

Třetí kapitola se věnuje charakteristickým znakům nadaných dětí. Jak nadané dítě poznat a jaké stereotypy o nadaných dětech ve společnosti existují. Nadání se může u dětí projevit už v prvních měsících života, takže jsou v kapitole uvedeny „poznávací znaky“, které mohou vést k odhalení nadání dříve, čímž se usnadní přístup k nadanému dítěti.

Čtvrtá kapitola pojednává o sociálních dovednostech a emoční inteligenci. Sociální dovednosti jsou důležité pro práci a komunikaci s nadanými dětmi. S těmito dovednostmi souvisí emoční inteligence. Nadané děti jsou často více empatické a citově založené, analyzují a pracují s informacemi, ale z počátku nevědí, jak s nimi naložit. Při správné komunikaci s dospělými se může nadané dítě naučit emoce ovládat a ovládat komunikaci s vrstevníky nebo dospělými. Naopak, pokud se s dítětem dostatečně neworkuje, může se do sebe uzavřít. Pozornost je věnována i východiskům, jak nadaným dětem pomoci v pedagogické praxi, a co mohou pedagogové udělat pro zkvalitnění vzdělávání nadaných dětí.

Poslední, pátá, kapitola se věnuje vzdělávání nadaných dětí a organizacím, které se v České republice touto oblastí zabývají. Pozornost je též věnována vzdělávání nadaných dětí ve školách, například tomu, jak usnadnit nadanému žákovi příchod na první stupeň, a jak s ním nadále pracovat.

V závěru jsou shrnuty veškeré poznatky. Vzhledem k tomu, že jsou informace získávány studiem odborné literatury a internetových zdrojů, ve zkratce jsou vybrána fakta, která jsou považována za přínosná. Také jsou popsány metody, které mohou nadaným dětem pomoci. Velký význam má schopnost vnímat potřeby nadaných dětí a jejich pohled na svět. Pochopitelně to neplatí jen při práci s nadanými, ale s dětmi všeobecně. Závěrem jsou tedy vyzdvihnuty nové postupy a metody, které mohou pomoci pedagogům při práci s nadanými dětmi.

Práce je citována formou ISO 690.

1. Historické přístupy k nadání

Tato kapitola popisuje stručný vývoj přístupu k nadaným dětem v průběhu historie.

Jedním z příkladů starověkého přístupu k dětem je období Řecka, konkrétně městského státu Sparta. Významným znakem výchovy ve Spartě bylo, že po sedmém roce života dítěte výchovu převzal stát. Cílem bylo co nejefektivněji vychovat vojáky pro tento městský stát (Plutarchos, 2006, s. 16). Individuální nadání dětí tak bylo upozaděno ve prospěch mocenských zájmů státu.

Jiný přístup zaujal konkurenční městský stát Athény. Významný řecký filozof Aristotelés ve 4. století př. n. l. poprvé začíná uvažovat o rovném přístupu ke vzdělání. Cílem vzdělání dle Aristotela je rozvoj ducha všech dětí bez rozdílu původu (Aristotelés, 1998, kniha sedmá). Před Aristotelem bylo běžné vzdělávat děti pouze z vyšších vrstev. Aristotelés vyvozuje: „*Příroda totiž sama již provedla rozdělení tím, že bytosti téhož druhu učinila jednak mladšími, jednak staršími, a tu se sluší, aby jedni z nich poslouchali, druzí vládli*“ (Aristotelés, 1998, s. 276). Na základě jeho myšlenky je možné společnost rozdělovat na chudé a bohaté nebo vysoce postavené. Mladším nevadí, že musí poslouchat starší, zkušenější, protože vědí, že vzděláváním dosáhnou stejného vědění a mohou také vládnout, až dosáhnou vyššího věku.

Na začátku období scholastiky zájem o nadané děti více ustupoval, protože lidé se odklonili od poznávání světa a člověka. V době renesance opět tento zájem vzrostl. Jerónimo de Huerta, španělský lékař a myslitel, definoval pojem *ingenium* jako vrozenou schopnost, která posiluje určité nadání. J. Huerta se domníval, že důvodem je jiná stavba mozku nadaných jedinců (Hříbková, 2005, s. 19).

Další významný psycholog, který se ve svých dílech zabýval nadanými dětmi, byl C. G. Jung. Zaměřil se na vyvážené vzdělávání těchto dětí. Nadčasově se vyjádřil takto: „*Pro výchovu nadaného dítěte se mi jeví jako lepší, aby chodilo do normální třídy s ostatními dětmi, místo aby se převáděním do zvláštní třídy zdůrazňovalo jeho výjimečné postavení. Škola je koneckonců už částí velkého světa a obsahuje v malém všechny faktory, se kterými se dítě v pozdějším životě setká a se kterými se bude muset vyrovnat.*“ (C. G. Jung in Hříbková, 2005, s. 22).

Soudobým autorem, který se věnuje sociálním dovednostem u nadaných dětí, je T. L. Cross. Cross (2018) uvádí, že pokud se budou vhodně rozvíjet sociální dovednosti u nadaných dětí, může se předejít případným budoucím problémům ve škole, a zároveň přispět

k lepšímu začlenění do kolektivu ve třídě a později do společnosti. Je velmi důležité děti připravit na budoucí život takovým způsobem, aby je budoucí události výrazně nezaskočily, protože to může být pro nadané děti složité, ale správnými metodami lze eliminovat počáteční šok.

1.1 Současná mezinárodní perspektiva

Přelom 19. a 20. století je velmi významný zejména proto, že se pozornost přesunula z nadaných dospělých na nadané děti. Důvodem dle některých psychologů je rozvoj vývojové a srovnávací pedagogiky. Na počátku 20. století byl největší problém ve specifikaci, co je tedy mimořádné a co ještě ne. Chyběla kritéria, která by třídila nadání. Tento zájem o nadané děti se nejdříve rozvíjel zejména v Americe, kde docházelo k praktickým pokrokům (Karnes, Nugent, 2002, s. 60-63).

V Americe také vzniklo první hnutí “na podporu nadaných dětí”. Za zakladatele je považován L. M. Terman, americký psycholog, který je, mimo jiné, autorem Stanford – Binetova testu inteligence. Dlouhodobě studoval děti s vysokým IQ (definice viz níže v kapitole 2.3). Na rozdíl od jiných nevěřil, že prostředí má vliv na nadání.

Na počátku 20. století se dostává povědomí o nadaných dětech i do Evropy. S větším důrazem v jeho druhé polovině. Asi nejvýznamnějšími představiteli evropského proudu jsou psychologové F. J. Mönks a E. J. Mason. Právě Mönks se podílel na nejrozsáhlejší knize o nadaných dětech, která vyšla v roce 1993.

Největší rozvoj vyústil v Evropě kolem roku 1988 v “... založení kontinentální společnosti pro problematiku nadání (*European Council for High Ability – ECHA*) ...” (Hříbková, 2005, s. 27). V průběhu 20. století se prohluboval zájem o zkoumání nadání, jak vzdělávat nadané, ale také, jak více vzdělávat učitele. Postupně se nadání dostávalo do školských systémů ostatních zemí.

1.2 Počátky v České republice

V České republice se zájem o nadání a nadané děti objevil až na konci 20. století, kdy vzniklo prvních pár článků v českém jazyce, ale pořád nebyla nadání dána taková pozornost jako v jiných státech.

Postupně začaly vznikat alternativní programy a školství se začalo dostávat z totalitního režimu. První vyhláška, která upravovala vzdělávání mimořádně nadaných, byla Vyhláška

č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

Aktuálně Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR definuje nadané žáky Vyhláškou č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. V České republice se o nadané, nejen děti, stará Mensa České republiky, ale také další organizace (blíže kapitola 6.3).

2 Nadání

Následující kapitola se zabývá definicí pojmu nadání a rozdílem mezi nadáním a talentem. Dále se věnuje tzv. dvojí výjimečnosti nadaných dětí, která může objevování talentu komplikovat z důvodu poruch učení, a definici pojmů inteligence, identita a sebepojetí. Na závěr kapitoly jsou uvedeny modely nadání.

2.1 Nadání/talent

„O nadání mluvíme..., když u jedince dochází k průniku nadprůměrné schopnosti, tvořivosti a zaujetí/angažovanosti.“ (Stehlíková, 2018, s. 28)

K definici pojmu nadání lze přistoupit různými způsoby. Pedagogický slovník definuje nadání takto: *„Nadání je dosud málo prozkoumaný, a proto obtížně definovatelný jev. Znamená schopnosti člověka pro takové výkony určitých činností intelektuálního nebo fyzického charakteru, které se mohou jevit jako výjimečná ve srovnání s běžnou populací.“* (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 131). Lze nalézt i tuto definice v psychologickém slovníku: *„Soubor vloh jako předpoklad k úspěšnému rozvíjení schopností, nejčastěji používáno ve spojení s jedinci podávajícími nadprůměrné výkony při činnosti těl. či duš.“* (Hartl, Hartlová, 2015, s. 338)

Podle psychologického slovníku je **talent** definován jako: *„Soubor schopností, zpravidla pokládáný za vrozený, umožňující dosáhnout v určité oblasti nadprůměrných výkonů; talent též označován za projevené nadání, tj. odhalený úspěšnými výkony.“* (Hartl, Hartlová, 2015, s. 597)

Nadání se netýká pouze oblasti intelektuální, ale také výtvarné či sportovní. *„Někteří autoři si myslí, že nadání má každý – je jen otázka, jak vysoké a v jaké oblasti. Jiní autoři trvají na tom, že nadání je výlučné jen pro některé jedince, je veličinou, která je výjimečná a týká se určitého procenta populace.“* (Fořtíková, 2009, s. 7). Nadané společnost vnímá jako výrazně šikovné v určité schopnosti či dovednosti. Organizace sdružující nadané osoby, Mensa ČR, ve svých dokumentech uvádí (Sternberg, cit. online 20. 4. 2019): *„Když rodiče považují své děti za nadané, mají obvykle na mysli vysoké IQ, vynikající známky ve škole, úspěšnost u přijímacích zkoušek na střední školy atd.“* Samotná inteligence ovšem nestačí, důležitá je také praktičnost, pokud se jedná o kreativitu, anebo logické myšlení, pokud se jedná o matematiku. Také je důležitá osobní angažovanost a zájem. V každém případě nadání vzniká z více dílčích částí.

Některé definice rozšiřují pojem nadání i o další aspekty. F. J. Mönks uvádí (Mönks, Ypenburg, 2002), že kromě inteligence je také důležitá schopnost prosadit se a motivace. **Motivace** je pro nadané děti velmi důležitá: „*Motivace znamená, že někdo má vůli a sílu provést určitou úlohu nebo dokončit započatou práci.*“ To je velmi časté i u nadaných dětí. Pokud mají silnou motivaci, budou se snažit úkol dokončit, protože pokud je jakékoliv dítě dostatečně motivované, bude mít větší snahu dostat se k cíli.

Pro nadané je rovněž důležitý **rozvoj schopností**. „*Definujeme tedy schopnost jako potencialitu, jako možnost, případně učenlivost pro tu či onu činnost. Avšak termín „schopnost“ má v běžné řeči i v psychologii ještě další význam ... rozumíme tedy schopnostmi také dosaženou určitou úroveň některých psychických a psychofyziologických funkcí resp. komplexů znalostí a dovedností, jež nám umožňují konat určité činnosti, např. organizovat.*“ (Říčan, 2010, s. 75). Tato definice spojuje důraz na rozvoj schopností s rozvojem nadání.

Definice nadání je několik a jedna od druhé se určitým způsobem liší. Ve většině definic je shodná jedna složka a to sice, že nadání a talent jsou synonyma. Už jen z toho důvodu, že kritéria pro nadání jsou také různá. Například psycholog F. Gagné (1991) nachází rozdíly mezi nadáním a talentem v následujícím: nadání má být biologicky dané, to znamená přirozené, naopak talent je soubor rozvinutých schopností a nadání.

V České republice se rozdílem mezi těmito dvěma pojmy zabýval M. Musil. „... *oba pojmy jsou definovány jako předpoklady na straně osobnosti, které podmiňují mimořádně úspěšnou činnost, výkon a produktivitu v určité oblasti.*“ (Musil in Hříbková, 2005, s. 31). M. Musil také uvádí, že rozdíly mezi těmito pojmy jsou kvantitativní a kvalitativní. Kvantitativní má být talent, definovaný jako vyšší stupeň nadání. U kvalitativního rozděluje více hledisek. Geneticky-vývojové hledisko, tedy že nadání je geneticky dané a talent se získává vývojem. Dále obsahové hledisko, které vnímá nadání jako významné v přírodních vědách a talent jako významný v humanitních vědách. A jako poslední hledisko uvádí stupně všeobecnosti, tedy nadání jako inteligence a talent jako úzce vymezené schopnosti.

V článku K. Bláhy je uvedeno, že pojem nadání musí být nahrazen pojmem talent, protože: „... *neboť nadání ztotožněné s vlohami nepodléhá psychologickému zkoumání a je spíše předmětem zkoumání genetiky.*“ (Bláha, 1989, s. 13)

Rovněž je zajímavé vnímání pojmu nadání autory H. J. Eysenckem a P. T. Barrettem, kteří uvádějí definici nadání třemi způsoby (Eysenck, Barrett in Hříbková, 2005, s. 42):

1. Velmi upřednostňovanou definicí je spojování nadání s IQ, čím vyšší IQ, tím vyšší nadání.
2. Druhá definice je o nadání a vztahu ke kreativitě. Načež Eysenck a Barrett rozlišují dva druhy kreativity, a sice kreativitu jako rys osobnosti a kreativitu jako znak sociálně hodnotného výkonu.
3. Třetí definice vnímá nadání jako vysoký stupeň rozvoje speciálních schopností.

F. J. Mönks a I. H. Ypenburg (Mönks, Ypenburg, 2002) uvádí, že když učitel popisuje nadaného žáka, poukáže „na jeho inteligenci a schopnost výkonu“. Tito autoři také popisují čtyři modely vysvětlující nadání:

1. Model založený na schopnostech. Tedy, že intelektuální schopnosti se v průběhu věku nemění, ačkoliv své uplatnění mají až ve vyšším věku, přestože jsou zjištěny dříve.
2. Model kognitivních složek. Zde je důležité přijímání a zpracování informací. Zkoumá se rozdíl u nadaných dětí, jak jsou schopny informace zpracovávat. Většina rodičů popisuje, že jejich nadané děti byly od nízkého věku schopny myslet produktivně.
3. Model orientovaný na výkon. To, že má jedinec nějaké vlohy, nutně neznamena, že je v pozdějším věku dokáže rozvinout. Tento model výrazně ovlivňuje okolí dítěte, ve kterém vyrůstá. Pokud dítě vyrůstá v horším prostředí nebo ve znevýhodněném prostředí, je větší pravděpodobnost, že ani prostředí školy nepomůže a jeho vlohy se nikdy nerozvinou. Aby dítě vytvářelo výkony, které se projevují jako nadání, je potřeba, aby k tomu mělo prvotní prostředí, které ho v tom podporuje. Pro dítě je velmi důležitá sociální interakce, která může být pro nadané dítě velmi složitá. Blíže se tomuto tématu věnuje následující část práce, ale je potřeba upozornit na to, že rodina je první prostředí, které dítě ovlivňuje, a které mu může dopomoci k tomu, aby dokázalo rozvinout své vlohy a popřípadě nadání.
4. Model socio-kulturně orientovaný. Aby se mohlo nadání plně projevit a realizovat, je nezbytný vliv i okolních podmínek. Je potřeba, aby i kulturní a sociální faktory dopomáhaly k vytvoření vhodných podmínek pro nadané děti. Nejen škola může

pomáhat nadaným dětem, ale také rodina, která jako první ovlivňuje dítě a může mu pomoci začít rozvíjet jeho nadání.

2.2 Dvojitá výjimečnost

Další pojem, který se objevuje v kontextu nadání, je tzv. dvojitá výjimečnost. Žáci s dvojitou výjimečností jsou ti, kteří mají, většinou, nadání zkombinované s poruchou v učení. Takové děti mají vysokou schopnost abstraktního myšlení, dokáží lépe hledat spojení mezi myšlenkami, dokáží lépe zobecňovat. Na druhou stranu to s sebou přináší i stinné stránky, tedy poruchy učení, k čemuž patří problematické vybavování si pojmů, problémy se sluchovým učením, horší krátkodobá paměť a podobně. „... *nadaní žáci a studenti s poruchami v učení v odborné literatuře někdy označují jako paradoxní žáci a studenti.*“ (Portešová, 2014,)

To je v podstatě paradox, jak vlastně negativa a pozitiva spolu pracují dohromady, což bohužel může frustrovat děti samotné. Protože tyto děti dokáží výborně myslet, ale vzhledem k poruchám učení už myšlenku hůře interpretují, což vede k tomu, že nemají takové výsledky a ztrácí motivaci. A jak už bylo dříve řečeno, motivace je pro nadané děti velmi důležitá a v podstatě je jejich součástí, aby mohly dojít k cíli.

D. Beckley definoval tři skupiny dětí s dvojitou výjimečností. Děti v první skupině jsou diagnostikovány jako nadané, ale mají problémy ve výuce a čeká se od nich více, než jsou schopny splnit. Sice jsou nadané, ale hůře se učí, protože nemají dostatečnou motivaci, což zapříčiní, že nedosahují každého cíle. Druhou skupinou jsou děti, které mají problémy s učením, a jejich nadání není na první pohled vidět, protože mají například i nízké IQ, ale skrytý talent v sobě mohou mít, bohužel se nemusí nikdy objevit. Třetí skupinu tvoří děti, které nejsou diagnostikovány s nadáním. Například jsou v běžných školách, kde se nadání ani nemá šanci projevit a jejich potenciál se tak nedá využít. Jsou vnímány jako úspěšní žáci, ale jejich talent se nerozvíjí nadále (Gök, Bas, Tuncay, 2018, online).

Podle Š. Portešové (2009, online) se nejčastěji objevuje kombinace následujících tří diagnóz a nadání:

1. Specifické vývojové poruchy (dysgrafie, dyslexie, atd.) a nadání.
2. ADHD nebo ADD a nadání. ADHD je porucha pozornosti s hyperaktivitou a ADD je porucha pozornosti bez hyperaktivity.

3. Aspergerův syndrom a nadání. Aspergerův syndrom je porucha autistického spektra, která je jedna z nejčastějších.

2.3 Inteligence

Pojem inteligence se objevil už ve 14. století. Alfred Binet (1904) definoval inteligenci jako schopnost chápat, usuzovat, být vytrvalý a přizpůsobit se novým požadavkům. V průběhu času byla inteligence rozčleněna psychology. „*Piaget inteligenci pojímá jako způsob adaptace organismu v prostředí. Základní funkcí této adaptace je budování rovnováhy mezi jednotlivcem a prostředím. K této rovnováze rovněž přispívají pudy, percepce a návyky, ale dle Piageta inteligence tvoří tu nejpružnější a nejstabilnější strukturální rovnováhu v chování.*“ (Cakirpaloglu, 1998, s. 65)

Například R. Sterneberg rozeznává tři druhy inteligence. První druh nazval abstraktní inteligencí, která je měřená testy a je používána především ve škole. Dále druh inteligence, která je používána v běžném životě (praktická a sociální). Třetím druhem je inteligence tvořivá, která je podle Vladimíra Dočkala nedostatečně rozvíjena na školách. Pokud by škola dokázala tyto tři složky adekvátně obsáhnout, mohla by dostatečně připravit žáka pro budoucí život (Sterneberg in Dočkal, 2005, s. 98).

Americký psycholog David Wechsler definoval inteligenci takto: „*Schopnost jednat účelně, myslet racionálně a účinně se přizpůsobit prostředí.*“ (Wechsler in Stehlíková, 2018, s. 24)

Říčan například uvádí následující definici: „*Pojem inteligence lze vystihnout patrně nejlépe slovy jako chápavost, bystrost nebo důvtipnost, jako schopnost „číst mezi řádky“.*“ (2013, s. 245). Což lze interpretovat tak, že inteligence umožňuje člověku používat rozum a jednat určitým způsobem s ohledem na okolní prostředí a podmínky.

Dočkal také parafrázuje Williama Sterna: „*William Stern definoval jako schopnost přizpůsobit se měnícím se životním podmínkám.*“ (2005, s. 97). Takové přizpůsobení je skrze lidské učení, myšlení a řešení problémů.

Inteligence je často první faktor, který je spojován s nadáním. Přestože se nejedná o jediný faktor, který rozhoduje o tom, jak je dítě nadané, hraje inteligence při určování nadání u dítěte významnou roli. Nadané dítě lze poznat podle jeho inteligenčního kvocientu (zkráceně IQ), který bývá vyšší než 125/130 (Stehlíková, 2018, s. 24).

Pojem IQ, tedy inteligenční kvocient, zavedl Stern na základě Binetových výzkumů při práci s duševně narušenými dětmi. IQ znamená poměr mentálního a fyzického věku, podle následujícího vzorce: $IQ = 100 \times \text{mentální věk} / \text{fyzický věk}$ (Praus, 2008, online).

Intelligence se měří pomocí IQ testů a první zmínky o měření inteligence se objevily už v 19. století. „*První způsoby měření inteligence vycházely z předpokladu, že intelektuální schopnosti souvisejí s velikostí mozku. Proto byla inteligence měřena podle rozměrů jejich lebek (kranioetrie).*“ (Praus, 2008, online)

Důležitou osobou, která se testováním zabývala, byl Francis Galton. Založil první antropometrickou laboratoř. Zde si mohli lidé nechat změřit inteligenci například podle zraku, sluchu, vizuálního pozorování, doby reakce, síly tahu a stisku, atd. První, kdo měřil inteligenci podle testů, byl Alfred Binet, který se věnoval duševně zaostalým dětem (Praus, 2008, online).

Nyní se nejvíce používá Wechslerova škála, tedy test WISC (Wechsler Intelligence Scale for Children), který se používá pro měření inteligence u dětí. Tento test posuzuje obecnou úroveň, ale také rozumové schopnosti. Testy jsou rozděleny do dvou skupin, verbální škála a performační škála. Podobný test, ale pro dospělé, se nazývá WAIS (Wechsler Adult Intelligence Scale).

2.4 Identita, sebepojetí

Identitu lze definovat jako totožnost. „*Prožívání a uvědomování si sebe sama, své jedinečnosti i odlišnosti od ostatních; soubor rysů, podle nichž je jedinec znám v urč. specifické skupině.*“ (Hartl, Hartlová, 2015). Sebepojetí je to, jak jedinec vidí, chápe a hodnotí sám sebe.

Nadané děti jsou často sebekritické, a pokud se jim nedaří dosáhnout daného cíle, může je to znejistit. Na druhou stranu existují nadané děti, kterým je od nízkého věku opakováno, že jsou jedinečné a jsou sebevědomé. Takové děti pak nemají určitý stupeň zdravé sebekritiky a neúspěchy jsou pro ně mnohem bolestivější. Úspěch naopak neumí zdravě přijímat a pracovat s ním. Nadané děti mají často tendence k perfekcionismu. „*Perfekcionismus je definován jako úsilí o dokonalý výkon či produkt, často s mimořádným smyslem pro detail a přesnost a nezřídka spojený s příliš vysokou sebekritikou i kritikou okolí.*“ (Stehlíková, 2018, s. 60)

Nadané děti mají tendence se srovnávat s ostatními. Například, ve třídě plně nadaných dětí, kde je každý velký individualista a perfekcionista, představuje vzájemné sblížení se velký problém. V matematických soutěžích se srovnávají a nejen v nich, často trpí také tím, že je

někdo lepší než ony samy. „*Některé nadané děti sebe brzdí v aktivitě nebo spokojenosti tím, že o sobě smýšlejí negativně a příliš se porovnávají s druhými.*“ (Stehlíková, 2018, s. 105)

Identita se u dětí utváří díky vrstevníkům. Nejvíce je to v dospívání, ale už okolí a především vrstevníci na prvním stupni mohou dítě ovlivnit. Pro nadané je to často problematické. Buď vnímají nadání jako handicap, anebo nerozumí tomu, proč je odlišné od ostatních, ale toto se opravdu týká až staršího školního věku. Děti na prvním stupni si ještě příliš neuvědomují, co nadání znamená. Je to také tím, že děti v mladším školním věku se ve skupinách ještě tolik neřeší.

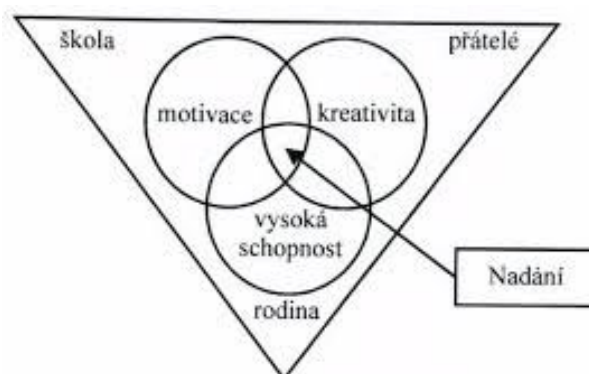
2.5 Modely nadání

Tato kapitola popisuje čtyři nejčastěji používané modely nadání.

2.5.1 Vícefaktorový model vysokého nadání

Model nadání podle F. J. Mönkse znázorňuje propojení vytrvalosti, výkonové vůle, kreativity a nadprůměrné intelektové schopnosti, z čehož model vyvozuje nadání. Tento model je inspirovaný modelem J. S. Renzulliho. Model je znázorněn na následujícím schématu. V každém kruhu schématu jsou „prvky“, které nadané ovlivňují. Model dále zahrnuje hlavní sociální oblasti, v nichž se dítě pohybuje a těmi jsou rodina, škola a vrstevníci. Dle Mönkse je projev nadání značně podporován prostředím, které na jedince působí. Pro správné fungování tohoto modelu je důležité, aby všech šest faktorů do sebe zapadalo (Mönks, Ypenburg, 2002).

Obrázek 1: Vícefaktorový model vysokého nadání



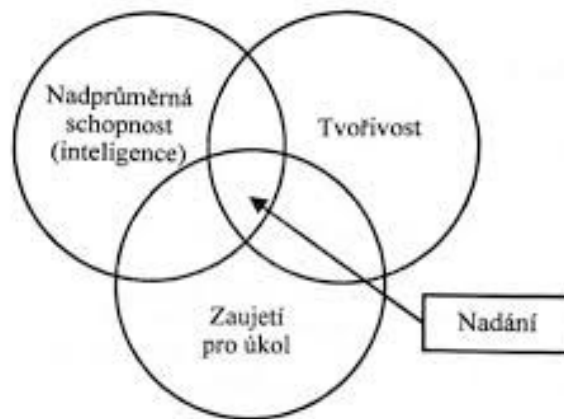
Zdroj: Havigerová, Křováčková, 2011, s. 8

2.5.2 Model tří kruhů

Model nadání podle J. S. Renzulliho pojednává o propojení: (i) nadprůměrných schopností, (ii) zaangažování v úkolu a (iii) kreativitě, které spolu tvoří nadání. Tento koncept je velmi oblíben především v USA.

Nadprůměrnými schopnostmi se myslí obecné a specifické schopnosti. Tvořivost znamená tvůrčí myšlení a zaujetí pro úkol představuje motivaci a vytrvalost. Renzulli nadání vnímá jako kooperaci těchto tří složek (Mönks, Ypenburg, 2002).

Obrázek 2: Model tří kruhů

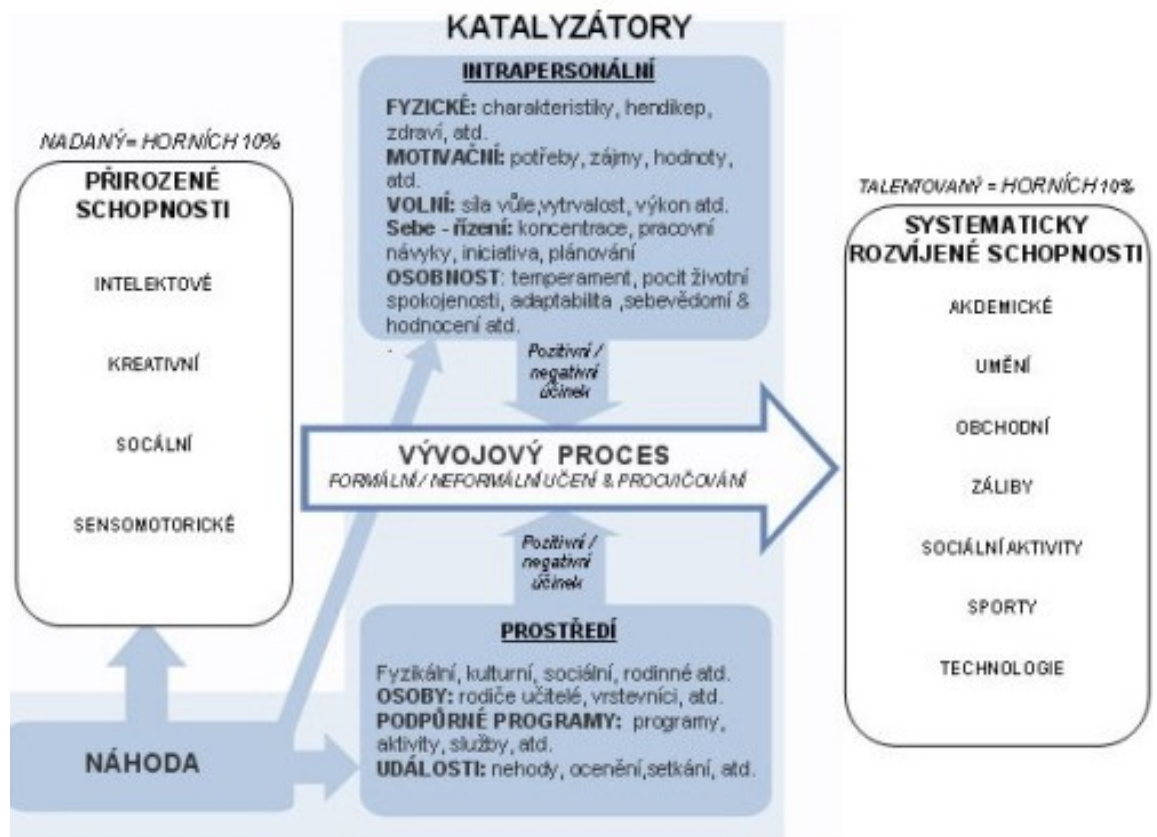


Zdroj: Havigerová, Křováčková, 2011, s. 8

2.5.3 Diferenciální model talentu a nadání

Dalším modelem nadání je diferencovaný model nadání a talentu podle F. Gagného. „Model vychází z předpokladu, že nadání představuje přirozené, nesystematické rozvíjené schopnosti a talent znamená systematicky rozvíjené schopnosti, které vytváří v určité oblasti lidské činnosti.“ (Portešová, 2003, s. 41-54). Tedy to, zda se talent objeví, záleží na jedné či více schopnostech. To podporují katalyzátory intrapersonální nebo prostředí. Přirozené schopnosti jsou intelektové (verbální paměť, prostorová paměť, usuzování), kreativní (řešení problémů, představivost), sociální (komunikace, sociální dovednosti, postavení) a senzomotorické (vizuální, auditivní, taktilní, olfaktorické, síla, výdrž, reflexy, koordinace) (Multidimenzionální modely talentu a nadání, online).

Obrázek 3: Gagného diferenciální model talentu a nadání

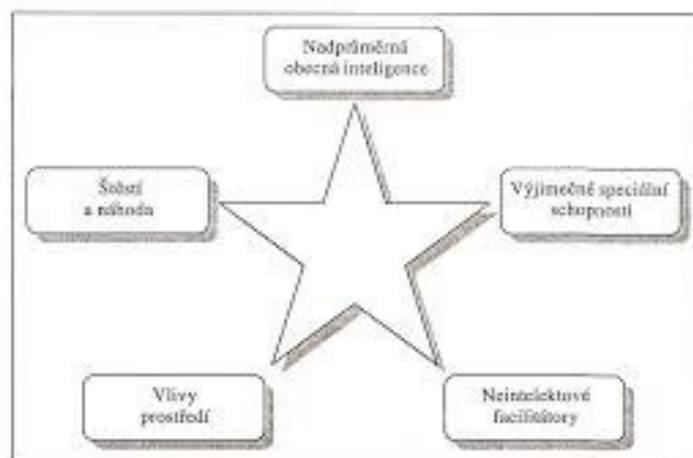


Zdroj: Multidimenzionální modely talentu a nadání, online

2.5.4 Psychosociální model nadání

Poslední, zde uvedený, model nadání vytvořil A. J. Tannenbaum. Tzv. Hvězdicový model nadání vychází z existence 5 psychologických a sociálních vazeb, které spolu tvoří nadání. Pokud jeden faktor selže, může to způsobit neúspěch. Podle Tannenbauma pouze takto pojatý psychosociální model může pomoci pochopit talent a nadání. Nadprůměrná obecná inteligence musí mít odlišnou míru pro talent. Výjimečně speciální schopnosti jsou důležité pro odhalení nadání zejména u těch, kteří mají vysoké IQ. Na štěstí a náhodu se v mnoha modelech zapomíná, ačkoliv také hrají roli při odhalení talentu nebo naopak při jeho upozadění. Další složkou v tomto modelu jsou vlivy prostředí. To znamená kultura, ve které jedinec žije. Ekonomická či politická situace může mít na rozvoj talentu nebo na jeho potlačení stejný vliv jako společnost nebo rodina. Poslední složkou v tomto modelu nadání jsou neintelektové faktory. Mezi tyto faktory patří například motivace, která pro rozvoj talentu může být velmi podstatná, ale také sem patří vytrvalost, úsilí nebo například sebepojetí (Multidimenzionální modely talent a nadání, online).

Obrázek 4: Psychosociální model nadání



Zdroj: Machů, 2010, s. 27

3 Nadané děti

Vyhláška MŠMT č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, definuje nadané děti následovně: „*Za nadaného žáka se pro účely této vyhlášky považuje především žák, který při adekvátní podpoře vykazuje ve srovnání s vrstevníky vysokou úroveň v jedné či více oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech.*“ (Vyhláška č.27/2016 Sb., §27, s. 12)

Podpora nadaných vychází z Koncepce podpory rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014-2020. Hlavní tezí této koncepce je: „... *podpora maximálního rozvoje a plného využití potenciálu všech dětí, žáků a studentů.*“ (Koncepce podpory rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014-2020, s. 12). Mimo jiné se koncepce soustředí na vytvoření základu pro postupné vybudování Národní sítě podpory nadání, která bude základem funkčního systému podpory a péče. (Koncepce podpory rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014-2020, s. 48).

Jak již bylo uvedeno, nadané dítě je takové, jehož IQ je vyšší než 125/130. Společnost nadané děti vnímá velmi stereotypně. „*Zadejte do vyhledávače obrázků Google slova „nadané dítě“ ... je pravděpodobné, že zobrazené děti mají některé z následujících charakteristik: nosí brýle, čtou, hlásí se, hrají na hudební nástroj, pracují na počítači nebo s mikroskopem ...*“ (Mudrák, 2015, s. 11)

Nadané dítě představuje vzor slušného chování. Ovšem jak se v knize J. Mudráka píše, toto je opravdu jen stereotyp, který je v dnešní společnosti populární. Nadané dítě nemusí vypadat na první pohled takto vzorně. Pokud nadané dítě chodí na běžnou základní školu, nemusí se nadání ani objevit. Záleží na přístupu rodičů a učitelů. Všechny tyto děti nevypadají stejně a kolikrát i u velmi nadaného dítěte není na první pohled poznat, že je nadané.

„*Za nadané dítě je nejčastěji považováno to, které dosahuje mimořádných výkonů v určité oblasti ve srovnání s výkony svých vrstevníků.*“ (Hříbková, 2005, s. 35)

Nadané děti často analyzují samy sebe a i okolí. Největší problém mívají s pozorností, která může zapříčinit kázeňské problémy ve škole. Pokud dítě chodí do běžné základní školy, nemusí se na jeho nadání brát zřetel. Kolem nadaných dětí je velké množství stereotypů, nejen ten první, jak si nadané dítě společnost představí, ale také další. Prvním z nich je, že nadané děti jsou automaticky ve všem úspěšné. Jenže u těchto dětí může i menší neúspěch zapůsobit na jejich sebevědomí. A také, pokud je dítě na běžné základní škole, často může být vyřazeno

z kolektivu a může být dokonce i šikanováno. Ostatní děti ho vnímají jako „šprta“ a dokážou být občas zlé.

Často si společnost myslí, že nadaným dětem jde všechno a tím je na ně vyvíjen tlak, který nemusejí ustát. Mohou se sice vyskytnout výjimky u dětí, které mohou být opravdu nadané ve sportu, kreativitě, logickém myšlení, matematice atd., ale o to víc může být problematictější jejich povaha a chování. Tyto děti jsou často velmi cílevědomé a chtějí dosáhnout jakéhokoliv cíle, který si stanoví.

Ovšem mnohem častější je situace, kdy dítě je nadané na jednu nebo dvě oblasti a v těch vyniká. V těch dalších je buď průměrné, anebo mu nemusí jít vůbec. Což pro jeho psychiku může být náročné. Obecně poznat nadané dítě není jednoduché.

Nadané děti se nedají „škatulkovat“ do skupin podle stereotypů. Ačkoliv je řeč o obecných rysech nadaných dětí, každé je jiné a rodiče i učitelé musí brát v potaz, že co platí na jednoho jedince, nemusí platit na dalšího.

M. Stehlíková uvádí (2018, s. 33), že nadanému dítěti by se mělo vysvětlit, proč je odlišné od ostatních dětí. Pravděpodobně to v kolektivu nebude mít snadné. Nebude rozumět tomu, proč to tak je. Zejména pokud je dítě nadané na určitou oblast, může mít problémy s vyjadřováním svých myšlenek. To může vést k tomu, že dítě je nepochopeno a opět to může mít vliv na jeho psychiku a sebevědomí.

V knize M. Stehlíkové jsou nadané děti rozděleny na dvě skupiny: komplexní nadané děti a laminární nadané děti:

1. Komplexní nadané děti jsou často úspěšnější ve verbální oblasti. Tyto děti jsou velmi zvědavé. Jejich myšlení je rychlé, mají pestrou představivost a fantazii, do které často unikají. Jako negativa jsou u těchto dětí horší schopnosti plánovat a často bývají emočně labilní. Kvůli tomu bývají často mimo kolektiv. Jsou velmi hodné a empatické. Ve škole potřebují mít dobrý vztah s učitelem.
2. Laminární nadané děti na druhou stranu lépe zapadají do kolektivu. Nejsou zrovna kreativní, ale za to mají dobrý analytický způsob myšlení. Jsou více emočně vyrovnané a mají lepší schopnost plánovat. Rády se samy rozvíjí v dovednostech. Občas můžou být úzkostné, když se jim nedaří nebo jsou na ně kladeny vysoké nároky (Stehlíková, 2018, s. 37-38).

Z výše uvedeného je zřejmé, že je důležité, jak okolí přistupuje k nadanému dítěti. J. Mudrák (2015, s. 20) uvádí čtyři faktory: výsledky, motivace, učení a příprava a sociální kontext. Ty mezi sebou navzájem provádí interakci:

1. Výsledky jsou to, co dítě aktuálně zvládá a umí.
2. Motivace je velmi důležitá zejména proto, že pro dítě to je jakýsi „hnací motor“, který ho posouvá kupředu.
3. Učení a příprava znamená kvalitu a také přípravu na budoucí úspěchy.
4. A nakonec sociální kontext, který je významný zejména kvůli interakci s ostatními.

Pro nadané dítě to jsou hlavně rodiče a učitelé, kteří mu pomáhají a určitým způsobem ho vedou. Pokud se nadané dítě projevuje už od narození, je důležité, aby pro něj bylo okolí dostatečně zajímavé a aby rodiče odpovídali na jeho zvědavé otázky. Rodič by neměl znejistit, pokud se dítě táže v brzkém věku na písmena nebo čísla a podobně.

3.1 Nadané dítě od narození

Někteří autoři upozorňují, že nadání se může začít formovat již v kojeneckém věku: *„Dříve se myslelo, že kojeneček je zcela pasivní bytost, která ještě není schopná vnímat své prostředí a lidi kolem sebe. Nicméně je skutečností, že dítě už brzo po narození začíná své okolí aktivně zkoumat.“* (Mönks, Ypenburg, 2002, s. 47).

„Mnozí rodiče vysoce nadaných dětí si při pohledu zpět vzpomenu, že jejich dítě již brzo po narození věnovalo neobvykle velkou pozornost lidem a věcem v bezprostředním okolí.“ (Mönks, Ypenburg, 2002, s. 31). Nadané děti jsou od narození velmi vnímavé. Rodiče prý v jejich očích vidí, že „ví“. Otázka je, do jaké míry to je opravdu nadání a do jaké míry je to pouze v očích rodiče. K tomu samozřejmě patří vyšetření a testy, které ukáží, zda je dítě nadané. Pro nadané děti se také často používá pojem „předčasně vyspělé“. Což lze vyvodit z toho, že děti jsou v určité oblasti vývoje rychlejší než ostatní.

Například podle vývoje řeči nelze určit s jistotou nadané dítě. Některé dítě se rozmluví dříve než průměr, ale také je časté, že nadané děti si vyčkají s mluvením právě kvůli perfekcionismu. Nadané děti mohou být ve vývoji rychlejší, například mohou dříve držet hlavičku. Také bývají od narození živější, nepotřebují tolik spát, dříve rozpoznávají známé

tváře, zvýšeně reagují na vnější podněty, rychleji se učí, mají lepší paměť (Nadání v útlém věku, online). Rodiče může překvapit, že děti přemýšlejí nad smyslem života.

Zajímají je věci, které jejich vrstevníci ani nemusejí znát. A hlavně chtějí hodně věcí dělat samy. Například v předškolním věku už se některé děti učí číst a psát, pochopí čísla a základy počítání. „*Když se vysoké nadání správně zjistí, lze vhodněji přistupovat k vývojovým potřebám dítěte.*“ (Mönks, Ypenburg, 2002, s. 37).

Při včasném odhalení nadání se dá předejít nepochopení na základní škole. Nadané děti jsou nerady řízeny někým, což je samozřejmě složité, ale dá se tomu předejít vzájemnou komunikací. Ke všemu potřebují vysvětlení a potřebují chápat, proč to mají dělat tak, jak je po nich žádáno.

Pro rodiče také není jednoduché plně pochopit nadané dítě, alespoň z počátku. Musí pochopit, že mozek jejich dítěte, respektive jeho myšlení, funguje jinak. Myšlení může být analogické nebo analytické. „*Analogické myšlení je myšlení, kdy jeden obraz rychle střídá druhý, každá myšlenka se rozvětňuje do stovky dalších, jako by bylo neustále otevřeno mnoho „oken“ najednou, která pořád pracují, i když si to dítě třeba neuvědomuje.*“ (Stehlíková, 2018, s. 49). Takové myšlení může dítě unavovat, zároveň dítě dychtí po dalším myšlení.

Nadané děti se dají rozpoznat podle několika aspektů. Autorka M. Stehlíková se ve své knize (2018) mimo jiné zabývá rozdíly mezi premiantem třídy a nadaným dítětem. Kniha obsahuje tabulku, která poukazuje na rozdíly mezi těmito dvěma skupinami. Většina rozdílů není tak patrná, pokud vybraný žák není pozorován, níže jsou tedy uvedeny ty, které jsou na první pohled jasné.

Obě skupiny dětí jsou zvědavé, ale nadané děti se více zajímají o dané téma, kladou hodně otázek. Hodně se ptají na detaily. Premianti se většinou hodně učí, ale nadané děti se neučí, maximálně si látku jednou, dvakrát zopakují. Také nadané děti mají rády učení, ale premianti mají rádi školu obecně. Nadané děti jsou sebekritické, rády pracují s informacemi.

Nadané děti se dokáží dlouhodobě soustředit na řešení problému. Vynakládají úsilí k tomu, aby zadání vyřešily stejně za stejně dlouhou dobu jako dospělý. Většinou dobře dokáží rozpoznat příčinu – důsledek. A pokud se u nich vzbudí zájem o dané téma, dokáží mu rychle porozumět. Mají originální nápady, bohatou slovní zásobu a dobrou paměť a zároveň se chtějí dozvědět co nejvíce informací (Černá, online).

4 Sociální dovednosti a emoční inteligence

Čtvrtá kapitola se věnuje základní charakteristice sociálního chování nadaných dětí, rozvoji sociálních dovedností a jejich emoční inteligenci.

Sociální dovednosti a ovládání emocí mají vliv na úspěšný budoucí rozvoj nadaných dětí. Není pravidlem, že nadané dítě je emočně nestabilní a nezapadá do kolektivu, protože každé dítě je jiné. Dítě se může naučit s oběma vlastnostmi pracovat za předpokladu, že je k tomu dobře vedeno dospělým, který s ním zvládne správně komunikovat a vysvětlit mu, proč se některé věci dějí tak, jak to dítě nečekalo.

Nadané děti vynikají v určitých oblastech, ale mohou mít problém začlenit se do kolektivu mezi ostatní děti. Také pro ně nemusí být jednoduché ovládat své emoce a potřebují, aby jim s tím trochu pomohli rodiče a učitelé. „*Vrstevnické vztahy jsou pro vývoj dítěte zásadní, protože interakce s vrstevníky umožňuje kognitivní vývoj, kultivaci sociálních dovedností, vývoj sebepojetí a utváření morálních a sociálních hodnot. Navíc se dá předpokládat, že děti, které jsou nepopulární mezi svými vrstevníky a jsou spíše v sociální izolaci ve třídě, budou mít v budoucnu pravděpodobně potíže s navazováním přátelských a partnerských vztahů.*“ (Hříbková, 2005, s. 136)

4.1 Sociální dovednosti

Pokud je dítě v běžné základní škole, může se často stát, že jeho názory se nesetkají mezi dětmi s úspěchem. Ale ve třídě, kde jsou jen nadané děti, to také není jednoduché, protože každý jedinec může být perfekcionista a individualista. Kooperativní výuka pro nadané děti může být komplikovaná, protože chtějí dosáhnout cíle samy, ale zároveň jim může tato metoda pomoci rozvíjet jejich sociální dovednosti a napomoci v komunikaci s ostatními.

„*Nadaní nejsou jedinci, kteří nevnímají druhé lidi a to jak se cítí ... jen z důvodu sociální dyssynchronie může být v určité fázi vývoje skryta, a o to více je potřeba ji v dítěti nenásilně a přirozeně rozvíjet.*“ (Stehlíková, 2018, s. 56).

Nadané děti touží více po volnosti, chtějí objevovat a získávat nové poznatky a zkušenosti, čímž znesnadňují práci dospělým, kteří je musí více hlídat. Dětem by nemělo být zakazováno získávat nové zkušenosti a znalosti, pokud je to v rámci jejich bezpečnosti. Když jedince něco zaujme s cílem načerpat nové poznatky, může se za novou zkušeností „vrhnout“,

aniž by si uvědomil riziko okolního prostředí, například když stojí na přechodu pro chodce nebo u vody.

Dalším charakteristickým znakem je, že se nadané dítě nebojí prezentovat vlastní názory, domněnky a pevně si za nimi stát. Tato vlastnost však může u ostatních dětí vyvolat negativní emoce. Dalším znakem je smysl pro humor, který opět jeho vrstevníci nemusejí pochopit. Nadané děti se často baví s dospělými nebo staršími dětmi na vyspělejší úrovni, dříve přebírají jejich řeč a smysl pro humor (Hříbková, 2005, s. 93, 94).

Pro nadané děti jsou velmi důležité vztahy s rodiči, popřípadě sourozenci. Nadání a přechod na základní školu může být pro jedince jednodušší, pokud ho na to doma připravují a pracují s ním. Působení rodiny v životě nadaného dítěte je bezpochyby primární, ale rodina se musí naučit fungovat s nadaným dítětem a dostatečně rozvíjet jeho potenciál, protože škola a mimoškolní aktivity nestačí. Důležitým aspektem je, aby rodiče uměli s nadaným dítětem komunikovat, protože komunikace s ostatními dětmi je pro něj často problémová, neboť má pocit, že mu nerozumí. Spíše si hledá kamarády ve starších skupinách, protože intelektuálně je na tom stejně jako oni. Avšak ve třídě plné nadaných dětí je seznamování trochu jednodušší, protože jsou na podobné inteligenční úrovni.

Další důvod, kvůli kterému vrstevníci nemusí přijímat nadané dítě mezi sebe je fakt, že tyto děti analyzují svět kolem sebe a mohou mít tendence vše řídit, aby to odpovídalo jejich představám. Nadané děti se snaží ostatním dětem pomoci, to ale může na řadu vrstevníků působit povýšeně a odmítnou jej přijmout mezi sebe. V takovém případě by měli zasáhnout rodiče nebo učitelé a jedinci ukázat, že na to není sám a nemusí přebírat zodpovědnost za vše kolem něj. Komunikace je pro dítě velmi podstatná a může mu pomoci v dalším rozvoji. Pokud by někdo dítěti prikazoval, co má nebo nemá dělat, může se stát, že to nebude brát vážně a ještě více se do sebe uzavře a bude prožívat úzkost.

Často problematické je pro rozvoj sociálních dovedností umístění nadaného dítěte do kolektivu mezi ostatní děti. Nadané dítě se v kolektivu buď cítí izolovaně a osamoceně, anebo dominantně. Mnohem častěji se v praxi vyskytuje první případ. Nadanému dítěti často vyhovuje vlastní prostor, protože se cítí nepochopené ze strany ostatních dětí. Mezi nadanými dětmi často převažují introverti, kteří ani nestojí o to být součástí kolektivu, který je intelektuálně pozadu, avšak: „... *sociální dovednosti nelze efektivně rozvíjet ani následně uplatňovat mimo sociální skupinu. Jejich rozvoj tedy znamená přirozenou součást jednotlivých vyučovacích hodin. ... Rozvoj sociálních dovedností přispívá také k prevenci či minimalizaci*

šikany a dalších projevů rizikového chování mezi studenty.“ (Gillernová, Krejčová, 2012, s. 10)

Značný vliv na rozvoj sociálních dovedností má postavení nadaného jedince vůči sourozencům, protože to také z velké části ovlivňuje to, jak se jedinec cítí ve společnosti. Zde bývá problém s tzv. akčními rodiči, kteří jsou na své nadané dítě náležitě pyšní. Jenže pokud je rodiči nadané dítě často označováno jako výjimečné, může to vyvolat problémy mezi ním a sourozenci, kteří nadaní nejsou. Nebo v rodině, kde je hodně sourozenců, se nadanému dítěti nedostane tolik pozornosti, kolik potřebuje (Dočkal, 2005, s. 134).

Pro spokojenost nadaného dítěte a pro lepší vztahy mezi ostatními dětmi nebo sourozenci je důležité, aby s nimi nebyl nadaný jedinec srovnáván. Nejen, že často dochází k tomu, že nadaný jedinec se sám srovnává s ostatními, ale pokud by toto probíhalo i v jeho okolí, mohlo by to mít špatný dopad na jeho psychiku a na jeho vztahy k ostatním.

Pokud okolí (rodina, škola, odborná pomoc) poskytuje zpětnou vazbu a snaží se pomoci nadanému dítěti, veškeré sociální dyssynchronie se s pozdějším věkem srovnají. Každý člověk je jedinečný, u každého jednotlivé faktory vypadají jinak, a okolní vlivy na něj působí také odlišně, u nadaných dětí to platí stejně (Dočkal, 2005, s. 135, 136).

4.2 Emoční inteligence

Ve 20. století autoři Peter Salovey a John D. Meyer definovali emoční inteligenci jako soubor dovedností vztahujících se k přesnému hodnocení a vyjádření emocí nejen svých, ale i ostatních, a efektivní regulaci emocí vůči sobě a okolí (Salovey, Brackett, 2007).

D. Goleman uvádí, že emoce jsou pro člověka velmi důležité: *„Domnívají se, že naše emoce nám pomáhají zvládat situace, jež jsou pro nás příliš důležité na to, aby bylo jejich řešení ponecháno pouze na intelektu: nebezpečí, bolestnou ztrátu, vytrvalé směřování k cíli navzdory obtížím, vytváření partnerského vztahu, budování rodiny.*“ (2011, s. 13)

Emoce jsou pro člověka důležité při zvládání krizových situací, avšak musí se s nimi naučit pracovat. Nadané děti jsou často citlivější a více vnímají emoce ostatních, ale v řadě případů neumí pracovat s vlastními emocemi a působí emočně nevyzrálé. Potřebují větší citovou oporu, která je pro ně velmi důležitá. Nadané děti mohou být impulzivní, nebojí se vyjádřit svůj názor, což může občas probíhat přehnaně (Hříbková, 2005, s. 93).

V psychologickém slovníku lze nalézt následující definici perfekcionismu, který může mít vliv na emoce nadaného dítěte, protože strach z neúspěchu nebo zklamání neumožňuje nadanému jedinci dosáhnout pocitu spokojenosti. „*sklon podávat bezchybný, dokonalý výkony, posuzovat se nadměrně přísně*“ (Hartl, Hartlová, 2015, s. 405). V tomto případě je opět důležité, aby dospěli na nadané dítě nekladli přehnané požadavky a zároveň, aby mu vysvětlili, že ani ono samo na sebe nemusí takové požadavky mít.

Upínání pozornosti na inteligenční stránku je hlavním důvodem, proč u nadaných dětí vznikají problémy s ovládním emocí, emoční stránka totiž zůstává v pozadí. Nadané děti analyzují okolí a získávají neustále nové informace. Může se však stát, že objeví informace, které je mohou dlouhodobě trápit a ovlivňovat jejich psychické zdraví. Pro příklad lze uvést ztrátu babičky nebo dědečka, kdy nadané dítě začne příčinu smrti (vysoký věk, nemoc) vnímat mnohem dříve ve srovnání s ostatními dětmi. V těchto situacích si nadané dítě začne uvědomovat pojmy jako smrt, nemoc, ale klade si i filozofické otázky, na které nezná odpověď a trápí se tím. Je potřeba, aby s ním o tom rodiče mluvili, protože když zvládne ustát první životní situaci, připraví ho to na budoucnost.

Nadané děti mohou být velmi citlivé a nemusí vědět, jak se s danou situací vypořádat a opět je to může poznamenat do budoucna. Nejen rodiče, ale i učitelé mohou těmto dětem pomoci zvládat emoce. Ovládním emocí není jednoduché ani pro ostatní děti, které nejsou nadané, a učitel by jim měl pomoci emoce zvládat.

Většinou bývá intelekt a emoční inteligence ve stejné rovině a pouze výjimečně se stane, že jeden prvek je výrazně silnější. Ovšem u nadaných dětí se může projevit tzv. emoční dyssynchronie. Tento jev může být zaměněn s nevychovaností, zejména pokud dítě neví, jak pracovat s negativními a pozitivními emocemi. V situaci, kdy se dítě cítí nepochopeno ze strany rodičů, si může postavit tzv. obrannou zeď. „*Když zkrátka dítě vyhodnotí, že se mu vysoká emocionalita „nehodí do krámu“, může přistoupit k tomu, že začne na zvládním emocí používat metodu intelektualizace. To znamená, že začne své emoce zmírňovat racionální analýzou.*“ (Stehlíková, 2018, s. 55, 56)

Je důležité si uvědomit, že nadané děti hůře zvládají kritiku. Dospělý by měl k dítěti přistupovat citlivěji, být mu oporou a kritiku mu vysvětlit. Nabídnout mu možnosti, jak chybu napravit a snažit se, aby dítě nepochopilo kritiku špatně, jinak by se znovu do sebe uzavřelo a další práce s ním by byla komplikovaná. To by vedlo k tomu, že by se dítě začalo podceňovat, proto je důležité rozvíjet jeho identitu a také to, jak vnímá samo sebe.

Důležitým aspektem k tomu, aby dítě lépe zvládalo své emoce, je naučit ho různé postupy, díky nimž to zvládne. Hlavním krokem k lepšímu zvládnání emocí je odpočinek. *„Je potřeba si uvědomit, že je to dovednost, kterou rozvíjíme – tudíž na to nelze spěchat. Dovednost odstupu myšlenek, odborně tzv. difúze, je životní dovednost, tu si zpravidla neosvojíme ze dne na den.“* (Stehlíková, 2018, s. 104)

Přestože běžné dítě často odpočívá a hraje si, u nadaného dítěte je to jiné. To totiž i u hraní přemýšlí a nedokáže si odstup od myšlenek udržet. Tato dovednost je pro něj komplikovaná a potřebuje s ní pomoci. Mimo jiné mu to pomůže v momentě, kdy si začne uvědomovat negativní myšlenky, ale nebudou ho v takové míře trápit, například již dříve zmíněná otázka smrti někoho blízkého. Rodiče by měli pro dítě vytvořit takové aktivity, které mu nebudou působit stres.

V momentě, kdy dítě bude odpočaté, tedy v psychické pohodě, a zároveň bude mít zdravou míru motivace, bude jeho emoční inteligence na správné úrovni. V budoucím životě se mu také bude lépe dařit, protože dokáže rozpoznat, kdy je potřeba se odpoutat od myšlenek a odpočívat. Samozřejmě u těchto dětí může vzniknout komplikace v podobě psychické poruchy nebo hyperaktivity, ale pokud se s nimi bude správně pracovat, dokáží samy pracovat na sobě a lépe v budoucnu zvládat překážky plynoucí právě z těchto komplikací.

5 Vzdělávání nadaných žáků

Pátá kapitola se zabývá vzděláváním nadaných dětí/žáků na školách a následně podmínkami vhodnými pro vzdělávání nadaných žáků.

5.1 Vzdělávání nadaných žáků na základních školách

Na běžných základních školách zatím nejsou takové možnosti, aby plně mohli pracovat s individuálním přístupem, který nadané děti potřebují. Ve třídě, kde je třicet a více dětí, to není možné. „Škola přispívá k tomu, že se jedinec postupně učí soužití s jinými jedinci, má se naučit ovládat projevy svých emocí, vystupovat před skupinou, spolupracovat ve skupině, podřídit se skupinovému cíli, nést důsledky za porušení pravidel soužití ve skupině, vyrovnávat se s názorem skupiny na vlastní chování, prožít pocit sounáležitosti ke skupině, přijímat hodnocení svých výkonů i chování a srovnávání s jinými jedinci apod.“ (Gillernová, Krejčová, 2012, s. 24)

Na prvním stupni základní školy je běžné, že většinu věcí, které se žáci teprve učí, nadaní žáci už pravděpodobně umí (čtení, psaní, počítání). Na klasických základních školách je většinou učivo rozvrhnu tak, by se pro žáky dostatečně opakovalo a probíralo. Pokud se v kolektivu nacházejí i žáci nadaní, měla by být výuka obohacena o zajímavá fakta a stále nové učivo. Úprava výuky je zásadní v tom, aby se nadaní žáci nenudili, protože oproti ostatním žákům zvládají běžné učivo rychleji. Dále je úprava výuky nutná k tomu, aby nevznikaly kázeňské problémy, k čemuž často u nadaných žáků dochází.

Učitelé si zpravidla jako první všimnou toho, že žák zlobí a reaguje přehnaně bez ohledu na to, zda je nadaný nebo není. O žakově nadání mnohdy v danou chvíli nemusí ještě vědět. Pokud učitele nenapadne promluvit si s rodiči o psychologovi nebo poradně, nezjistí se, že dítě má v sobě nadání, které jen neumí rozvinout. Žáci, u kterých zatím nebylo nadání odhaleno, se během výuky věnují činnostem, které s výukou nesouvisí, ale pro ně osobně jsou zajímavé a po emoční stránce, pokud jsou napomínáni učitelem, se mohou projevovat přehnaně až agresivně. V důsledku toho je jejich chování považováno za nevychovanost a nadání není věnována patřičná pozornost. Nadání se u žáků projevuje také tím, že během výuky mohou učitele opravovat a vyjadřovat nesouhlas s pravidly. Jedná se zejména o žáky, kteří jsou nadání tvořivě a mají tzv. svůj svět, který se těžko přizpůsobuje školním pravidlům. Není to tak u všech žáků, ale i s těmito příklady je možné se v praxi setkat (Černá, online).

Jednou z vhodných typů vzdělávání pro nadané děti je Montessori škola. Tento pedagogický směr italské lékařky Marie Montessori vychází z předpokladu, že každé dítě má v sobě vrozené schopnosti, které má tendence samo rozvíjet. Učitel zde figuruje pouze jako dohled. Dítě se samo rozhoduje, co chce dělat, ale pokud ukončí jednu činnost, než začne druhou, musí si po sobě uklidit. V této škole šikovnější děti pomáhají slabším. Ve třídách se pracuje v malých skupinkách a nadané děti se učí pochopit vzájemné závislosti. V poslední době se tento směr stal oblíbeným. Děti se samy učí podle svého tempa, které jim samotným vyhovuje (Isaacs, 2018).

„Zjišťování mimořádného nadání včetně vzdělávacích potřeb žáka provádí školské poradenské zařízení ve spolupráci se školou, která žáka vzdělává. Pokud se nadání žáka pohybuje v oblastech pohybových, manuálních nebo uměleckých dovedností, vyjadřuje se školské poradenské zařízení zejména ke specifikům žákovy osobnosti, která mohou mít vliv na průběh jeho vzdělávání, a míru žákova nadání zhodnotí odborník v příslušném oboru, jehož odborný posudek žák nebo zákonný zástupce žáka školskému poradenskému zařízení poskytne.“
(Vyhláška č. 27/2016, § 27, s. 12)

Aby byla výuka pro nadaného žáka dostatečná, je důležité, aby učitelé brali v potaz metody jako například: projektové vyučování, skupinové a individuální práce, vyučování mimo školu a prezentace. Zároveň je důležité v žákovi posilovat motivaci. Poskytovat mu nové informace, ale v takové míře, kdy nad nimi dokáže přemýšlet a nebude ho to stresovat. Nadaný žák potřebuje u učiva vidět logické souvislosti, jinak se může stát, že mu dané učivo nepůjde.

V knize M. Stehlíkové (2018, s. 124) jsou uvedeny tři hlavní oblasti:

1. erudovaný, otevřený a empatický učitel,
2. obsah a metody vzdělávání uzpůsobené jeho potřebám,
3. osobnostní a sociální výchova

Dostatečné učivo a neustále nové podněty nestačí pro spokojeného nadaného žáka ve škole. Je důležité, aby ho učitel vedl k úspěchu, ale také spokojenosti, a chápal, že nadaní žáci potřebují více empatie a pochopení.

Často se také může stát, že se plně nevyužije potenciál nadaného žáka. *„Některé děti projevují vynikající potenciál a jsou svým okolím považovány za nadané, avšak jejich skutečné*

výsledky jsou průměrné či podprůměrné. Tento jev bývá označován jako „podvýkon“...“ (Mudrák, 2015, s. 64)

U nadaných žáků se pozornost často zaměřuje především na výsledky ve škole a to může znamenat hned několik problémů. Za prvé, pokud je žák neúspěšný v jednom předmětu, ztrácí rázem vnitřní motivaci. Za druhé, učitelé nemusí být empatictí nebo neumět pracovat s nadaným žákem a to může vést k tomu, že jeho potenciál nebude plně využit. Za třetí, žákovi je nevhodně podaná zpětná vazba, například formou kritiky, a to může mít špatný dopad, pokud kritiku neuznává (Mudrák, 2015).

Z výše uvedeného je zřejmá potřeba schopnosti umět s nadaným žákem komunikovat a vysvětlit mu špatnou kritiku tak, aby si z toho mohl vzít co nejvíce. To posílí jeho vnitřní motivaci a bude se snažit příště uspět.

5.2 Podmínky pro vzdělávání nadaných dětí

L. Hříbková ve své knize (2005, s. 141, 142) uvedla čtyři odpovědi ohledně vzdělávání nadaných, které vyšly z výzkumu L. Termana:

1. Prvním s nich je sociálně kulturní přístup, tedy škola. Ta je nejlepší cestou pro vzdělávání nadaných dětí. Je to vzdělávání dlouhodobé a systematické.
2. Druhý přístup představuje vzdělávání nadaných dětí v mimoškolních aktivitách. Je dobré, aby pro nadané děti existovaly speciální aktivity, které dokáží stimulovat jejich zájem o nové poznání a zároveň budou dostatečně náročné, aby je zabavily. V dnešní době je v České republice více organizací, které se o toto snaží a těm je pozornost věnována v následující kapitole.
3. Třetí důležitý aspekt a odpovědí na to, jak nadané vzdělávat, je domácí prostředí. *„V současné době považují domácí prostředí za optimální pro vzdělávání nadaných ti, kteří získali se školou svého nadaného dítěte špatné zkušenosti, nebo ti, kteří k tomu mají jiné důvody (náboženské, zdravotní apod.) Avšak akcentace požadavku výhradního vzdělávání nadaných v domácím prostředí není příliš dramatická, protože si rodiče většinou dobře uvědomují své limity pro vzdělávání nadaného dítěte ...“* (Hříbková, 2005, s. 141). Toto řešení je pro rodiče velmi náročné a raději najdou pro své nadané dítě nejlepší variantu v podobě školy.

4. Poslední odpovědí, kterou lze považovat za optimální variantu, je spojení všech třech předchozích odpovědí. Spojení školy, mimoškolních aktivit a domácího prostředí s tím, že si každá oblast plní svou funkci. Tím dojde ke vzniku optimálního vzdělávacího prostředí pro nadané děti.

6 Metody rozvoje nadaných žáků

Následující kapitola se věnuje podpurným opatřením a metodám rozvoje nadaných žáků. V České republice existuje řada organizací, které v této oblasti působí, a těm je věnována pozornost rovněž v této kapitole.

6.1 Legislativní metody

Podpurná opatření jsou definována ve Vyhlášce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných (dále jen Vyhláška MŠMT č. 27/2016 Sb., o vzdělávání nadaných žáků). Dle uvedené vyhlášky se rozlišují podpurná opatření prvního až pátého stupně (Vyhláška č. 27/2016 Sb., §2, s. 1).

Podpurná opatření prvního stupně spočívají v minimální úpravě metod, organizaci a hodnocení vzdělávání u žáka se speciálními vzdělávacími potřebami. Pokud však tato opatření nejsou dostatečná, doporučí škola využití poradenské pomoci školské poradny, aby byly posouzeny žákovi speciální vzdělávací potřeby, případně zjištěny další komplikace, jako například porucha učení nebo psychická porucha, a na základě získaných poznatků má dítě nárok na podpurná opatření druhého až pátého stupně (Vyhláška č. 27/2016 Sb., §2, s. 1).

Podpurná opatření druhého až pátého stupně jsou školou zajištěny v momentě, kdy obdrží doporučení školského poradenského zařízení a informovaný souhlas zákonného zástupce nezletilého žáka s jejich poskytováním (Vyhláška č. 27/2016 Sb., §2, s. 1). Nejčastěji využívaným podpurným opatřením je přidělení speciálního pedagoga, který je dostatečně kvalifikovaný na to, aby věděl, jak s dítětem komunikovat.

Individuální vzdělávací plán žáka se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen IVP) představuje další možnost ve vzdělávání nadaných žáků, která je uvedena ve Vyhlášce MŠMT č. 27/2016 sb., o vzdělávání nadaných žáků. IVP je zpracován na základě doporučení školského poradenského zařízení, vyžadují-li to speciální vzdělávací potřeby žáka, a žádosti zákonného zástupce nezletilého žáka. IVP upravuje podmínky, na základě kterých bude žák vzděláván, obsahuje údaje o poskytovaných druhích a stupních podpurných opatření, osobní údaje o žákovi a pedagogických pracovnících, kteří se podílejí na vzdělávání daného žáka (Vyhláška č. 27/2016 Sb., §3, s. 2).

Na základě IVP je upraven vzdělávací proces ve školním zařízení tak, aby byl nadaný žák stále motivován a udržel pozornost k zadanému úkolu. Například mu může učitel připravit úkoly navíc i úkoly složitější, aby se nadaný žák mohl držet svého tempa a nezačal se nudit.

Naplnování IVP sleduje a nejméně jednou ročně vyhodnocuje školské poradenské zařízení ve spolupráci se školou a následně poskytuje žákovi a jeho zákonnému zástupci poradenskou podporu. V případě odchylky od opatření uvedených v IVP informuje školské poradenské zařízení ředitele školy, aby byla sjednána náprava (Vyhláška č. 27/2016 Sb., §3, s. 2).

Další možností je přestup do vyšších ročníků, kde jsou žáci na stejné inteligenční úrovni, avšak na základě výzkumu J. Freemanové (2013), je možnost akcelerace náročná z hlediska vývojových problémů. Na základě výzkumu uvádí, že většina akcelerovaných žáků potřebuje maximální emocionální podporu, protože nejsou emočně na takové úrovni jako žáci ve starším ročníku. Také integrace do kolektivu může být komplikovanější a starší žáci nemusí nadaného, mladšího žáka vhodně přijmout.

Další možností, jak vzdělávat nadané žáky, je oddělené vzdělávání, kdy je žák umístěn do speciální třídy mezi další nadané žáky. Ačkoliv skupina nadaných žáků bude pracovat rychleji a efektivněji, nevýhodou je, že žáci nepřijdou do kontaktu s průměrnějšími žáky, a to může mít vliv na jejich sociální dovednosti. L. Hříbková se k oddělené edukaci vyjadřuje takto: „... *separovaná varianta edukace je vhodná pro děti s extrémně vysokým IQ, pro děti vysoce nadané a současně handicapované, kdežto pro ostatní nadané děti doporučuje spíše integrovaný přístup.*“ (Hříbková, 2005, s. 145)

Oddělené vzdělávání je tedy vhodnější variantou pouze u některých předmětů, například u matematiky. V případě matematiky mohou nadaní žáci pracovat rychleji, dostávat složitější úkoly, připravovat se na matematické olympiády, ale na ostatní předměty jsou integrováni do běžné třídy mezi průměrnější žáky.

6.2 Výukové metody

V této podkapitole jsou uvedeny výukové metody, které může pedagog použít při práci s nadanými žáky.

6.2.1 Komplexní výukové metody

Komplexní metody jsou dle Maňáka a Švece (2003): „*složité metodické útvary, které předpokládají různou, ale vždy ucelenou kombinaci a propojení několika základních prvků didaktického systému*“ (2003, s. 131). Mezi tyto metody patří:

1. Samostatná práce – žáci pracují sami za sebe. Učitel zadá práci, kterou mají žáci vypracovat (pracovní listy, počty příkladů, vypracování cvičení z učebnice, ...). Každý žák pracuje svým tempem tak, jak mu to vyhovuje. Po dokončení práce si žáci většinou kontrolují výsledek společně s učitelem. Učitel v tomto případě hraje roli pomocníka, rádce. Touto metodou si žáci upevňují získané poznatky. Pro nadané děti je tato metoda vhodná. Pracují si vlastním tempem a k řešení docházejí způsobem, jaký vyhovuje jim.
2. Kooperativní výuka – práce v malých skupinkách při hodině. Učitel zadá společnou práci skupině, která na tom pracuje společně. Snaží se k řešení problému dojít společnou kooperací. Učitel je opět v roli poradce. Žáci by si ve skupinách měli domluvit strategii, pomocí které dosáhnou řešení, a pro efektivnější práci by si měli rozdělit role. Každý žák by měl pracovat na dílčí části, zároveň si mohou pomáhat a sdílet spolu překážky při řešení problému. Tato metoda především učí žáky spolupracovat, navzájem si vypomáhat, komunikovat. Žák je zodpovědný za svoji část v rámci práce celé skupiny.
3. Projektová výuka – žáci dostanou za úkol vypracovat samostatný projekt. Tento projekt může dosahovat i mezipředmětových vztahů a je více spojen s realitou. Téma dostanou zadané od učitele nebo si ho mohou vybrat tak, aby bylo zajímavé, předalo něco ostatním, a také souviselo s právě probíraným tématem. Na projektové výuce je hlavní výhodou, pro nadané děti, že si na projektu pracují sami, svým tempem tak, jak jim to vyhovuje. Ale projekty nemusí být individuální. Žáci je mohou vypracovávat ve skupinách, jako celá třída, nebo i jako škola.

6.2.2 Aktivizující výukové metody

„*Aktivizující metody přinášejí nový pohled na pozici žáka ve výuce, jejíž podstata je v individuálním přístupu žáka k učení. To však neznámá, že výuka se mění v samoučení, že učitel zcela ustupuje do pozadí ... každý prvek systému má svou nezastupitelnou úlohu,*

kteřou naplňuje i při aktivizujících metodách také učitel.“ (Maňák, 2011, online). Dle Maňáka patří mezi aktivizující metody (2011, online):

1. Diskuzní metody – v této metodě je nejdůležitějším prvkem komunikace. Během diskuze spolu žáci argumentují, vyměňují si názory na dané téma. Každý by se měl do diskuze zapojit a aktivně se podílet. Žáci se učí, že musí respektovat názory ostatních, že se musí vyjadřovat slušně a k tématu. Diskuze má několik podob (debata, řetězová diskuze, apod.).
2. Heuristické metody – hlavní tezí této metody je objevovat či nalézt strategii při řešení problému. Hledá se odpověď na otázku následujícím postupem: identifikace problému, analýza problému, vytvoření hypotéz, verifikace hypotéz. V případě neúspěchu je možné se vrátit k některému z předchozích kroků.
3. Didaktické hry – pomocí hry si žák může odpočinout, ale zároveň posilovat myšlení. Rozvíjí představivost, fantazii, motoriku, ale také racionálně-kognitivní oblast. Hra má důležité místo ve vzdělávání, protože všestranně rozvíjí žáka.

6.3 Organizace věnující se nadaným dětem

V České republice se vzděláváním a rozvojem nadaných dětí kromě Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, respektive jeho Vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání nadaných dětí, zabývají další organizace, kterým je věnována tato podkapitola.

6.3.1 Národní institut pro další vzdělávání (NIDM)

Národní institut pro další vzdělávání je přímo řízená organizace MŠMT, která spolupracuje se školami a pedagogy. Mimo jiné zajišťuje systémovou péči o nadané i mimořádně nadané děti a poskytuje cílenou podporu pedagogům, kteří pracují s nadanými žáky (Podpora nadání, online).

Systém podpory nadání spadá v rámci organizace pod Talentcentrum NIDM, jehož hlavní projekt nese název TALNET. Tento projekt se věnuje nadaným dětem a zaměřuje se především na přírodní vědy. V rámci projektu jsou pořádány kurzy, které většinou probíhají online, tzv. T-kurzy. Další aktivitou v projektu jsou různé exkurze, tedy T-exkurze nebo T-expedice (O talnetu, online). Pořádají se také různé soutěže, do kterých se školy mohou zapojit.

6.3.2 Mensa ČR

Mensa ČR je pobočkou celosvětové sítě Mensa International, která byla v České republice založena roku 1989, ale registrována až v 28. březnu 1991. „*Mensa je mezinárodní organizace sdružující lidi s IQ mezi horními dvěma procenty populace (tedy s IQ nad 130).*“ (Mensa České republiky, online). Mensa ČR sdružuje kromě dospělých i nadané děti, například tím, že zřizuje gymnázium pro nadané. Také pro děti pořádá logické olympiády, provádí měření IQ a organizuje pobytové kempy. Různé aktivity zřizuje nejen pro členy, ale také pro ostatní děti.

Členy Dětské Mensy se mohou stát děti ve věku 5 až 16 let. Kromě věku je podmínkou členství absolvování vstupního testu, který u dítěte určí míru IQ. Mensa ČR spolupracuje se školami a s mateřskými školkami. Spolupráce se základními školami spočívá v testování žáků a v rozvoji odborných znalostí pedagogů. Spolupracující školy se také zapojují do pořádání některých aktivit. Účelem Dětské Mensy je nacházet nadané děti a začlenit je do klubu nadaných dětí. Těmto dětem se pak snaží pomoci a poskytnout jim plnohodnotný rozvoj. To samozřejmě závisí na spolupráci se školami a rodiči (Dětská Mensa, online).

6.3.3 Společnost pro talent a nadání (STaN)

„*Smyslem činnosti STaN je pomoci řešit často nepříznivou a někdy i velmi závažnou situaci přemýšlivých, intelektově nadaných dětí, zejména v souvislosti s jejich vzděláním.*“ (O nás, In: talent-nadani.cz, online)

Společnost pro talent a nadání je další organizací, která se snaží zlepšit situaci nadaných dětí v České republice. Poskytuje zejména poradenské služby s cílem vytvoření funkčního systému, který umožní přemýšlivým dětem rozvíjet jejich potenciál v přátelském prostředí, které respektuje jejich vzdělávací, sociální a emocionální potřeby.

Organizace je pořadatelem mezinárodní StaN konference, kde informuje veřejnost o trendech v péči o nadané. Na konferenci se jedinec může dozvědět odborné rady a osvědčené příklady z praxe. (Naše aktivity, online)

6.3.4 Sdružení na podporu talentované mládeže ČR (SNPTM ČR)

Sdružení na podporu talentované mládeže ČR. „*... je dobrovolnou organizací, jež vznikla dne 2. 9. 2002 registrací na Ministerstvu vnitra ČR.*“ (O nás, In: snptm.cz, online).

Pomáhá při organizaci krajských kol a podobných aktivit. Sdružení se zaměřuje především na střední školy. Pořádá různé semináře nejen pro pedagogy, ale i pro žáky. Členem se může stát kdokoliv, členství je bezplatné. Členové pořádají valné hromady, ale také jiné akce.

7 Shrnutí a doporučení

Téma nadaných dětí je velmi obsáhlé. Nadání nemá jednotnou definici a ani nadané děti nezapadají do jednotného vzorce. Každé může mít jiný typ nadání (intelektuální, sportovní, tvořivé, atd.) nebo žák může být tzv. dvojí výjimečný.

Hlavní doporučení a stěžejní krok, který přispěje ke zlepšení vzdělávání nadaných žáků, představuje další vzdělávání pedagogů v tomto tématu. Pro pedagogy jsou pořádány semináře a kurzy, které jim tuto problematiku objasní, v případě, že se s ní dříve nesetkali. Pro příklad semináře pořádá: Mensa ČR, Talnet nebo jsou k dispozici na stránce kursy.cz. Tyto organizace pořádají různé kurzy, semináře a konference po celé ČR. Jakmile bude na školách kvalifikovaný personál, bude práce s nadanými dětmi snazší a jejich identifikace bude úspěšnější. Učitelé si uvědomí, že žák, který zlobí a neudrží pozornost, se může nudit, protože jeho nadání nebylo ještě identifikováno a výuka této skutečnosti nebyla přizpůsobena. Nelze všechny kázeňské prohřešky svádět na nadání, ale pokud si učitel není jistý, může vydat doporučení na vyšetření ve školském poradenském zařízení. Na základě zprávy z tohoto zařízení se pak škola snaží vyjít nadanému žákovi vstříc.

Dalším krokem by mělo být uvedení této teze do školské praxe, neboť někteří učitelé a veřejnost ani nevědí, co pojem nadané dítě znamená nebo jsou jejich představy stereotypní (nadané dítě nosí brýle, je klidné, tiché, apod.). V České republice, a i ve světě, je množství odborníků, kteří se tomuto tématu neustále věnují a snaží se prostřednictvím svých publikací téma nadaných dětí úspěšně šířit do povědomí společnosti. Stereotypy pravděpodobně nevymizí, ale alespoň je možné je omezit. Rodiče a učitelé se mohou obrátit na některé organizace, které se nadaným dětem věnují a mohou je požádat o radu.

Škola, která je dostatečně seznámena s problematikou nadání, bude lépe vědět, jak pracovat s nadaným žákem. Může mu přizpůsobit výuku, ať už prostřednictvím založení specializovaných tříd nebo upravenými výukovými metodami. Tímto způsobem je možné usnadnit rozvoj a vzdělávání nadaných žáků, jejichž potenciál je plně rozvinut a využit pro jejich úspěšný budoucí život.

Závěr

Práce se zabývala problematikou vzdělávání nadaných dětí na základní škole, zejména dětí nadaných intelektuálně. Nejdříve byla popsána historie nadání, tedy mezinárodní přístup, a přístupy k nadání v České republice.

V další kapitole se práce věnovala definicím základních pojmů, které s nadáním souvisí. Byly popsány různé přístupy k vysvětlení pojmu nadání. Dále byly definovány pojmy dvojí výjimečnost, inteligence, identita a sebepojetí. Kapitola se v další části věnovala čtyřem nejčastěji používaným modelům nadání.

Třetí kapitola se zabývala identifikačními znaky nadaných dětí, které lze poznat už v kojeneckém věku.

V návaznosti na tyto znaky se další část práce zabývala sociálními dovednostmi a emoční inteligencí, neboť u nadaných dětí mohou být tyto dvě oblasti komplikovanější. Pro dosažení určité míry spokojenosti nadaného dítěte je důležité najít rovnováhu mezi ovládním emocí, vnitřní motivací a vnější podporou. Takové dítě může být velmi úspěšné ve svém životě a obecně je připraveno na život, který může být kvůli nadání složitější.

Pátá kapitola se věnovala vzdělávání nadaných žáků. Tomu, jak se nadané dítě může cítit na běžné základní škole, a jaké jsou možnosti, pokud chtějí rodiče dát dítě do školy, která je pro nadané. Také byly zmíněny důležité vlastnosti, které by měl mít učitel, pokud pracuje s nadanými žáky. V další podkapitole byly popsány podmínky, které působí na vzdělávání nadaných žáků.

V šesté kapitole byly představeny legislativní metody a výukové metody, které zlepšují rozvoj nadaných žáků. Část kapitoly se také věnovala organizacím, které s nadanými dětmi pracují a poskytují informace učitelům a rodičům o tom, jak se k nadaným dětem chovat a jak s nimi komunikovat.

V poslední kapitole byly shrnuty poznatky, které lze v oblasti vzdělávání nadaných žáků považovat za přínosné a je třeba věnovat značnou pozornost jejich aplikaci do školské praxe.

Seznam použité literatury

- ARISTOTELÉS, 1998. *Politika*. 2. vyd. Praha: Petr Rezek. ISBN 80-86027-10-4.
- BLÁHA, Karel, 1989. K otázkám rozvoji nadání a talentu. *Pedagogika*. s. 12-32.
- CAKIRPALOGLU, Panajotis, 1998. Možnosti vývoje inteligence. *Psychologica*. s. 65-73.
- CROSS, Tracy L., 2018. *On the social and emotional lives of gifted children: understanding and guiding their development*. Fifth edition. Waco, Texas: Prufrock Press. ISBN 1-59363-157-X.
- DOČKAL, Vladimír, 2005. *Zaměřeno na talenty, aneb, Nadání má každý*. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny. ISBN 80-7106-840-3.
- FOŘTÍKOVÁ, Jitka, 2009. *Talent a nadání: jejich rozvoj ve volném čase*. Aktualiz. vyd. Praha: NIDM - Národní institut dětí a mládeže MŠMT. ISBN 978-80-86784-75-5.
- FREEMAN, Joan, 2013. Emoční vývoj nadaných a talentovaných, *Svět nadání*.
- GILLERNOVÁ, Ilona, KREJČOVÁ Lenka, 2012. *Sociální dovednosti ve škole*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3472-9.
- GOLEMAN, Daniel, 2011 *Emoční inteligence*. Vyd. 2., (V nakl. Metafora 1.). V Praze: Metafora. ISBN 978-80-7359-334-6.
- HARTL, Pave, HARTLOVÁ Helea, 2015. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0873-0.
- HAVIGEROVÁ, Jana M., 2011. *Pět pohledů na nadání*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3857-4.
- HAVIGEROVÁ, Jana, KŘOVÁČKOVÁ Blanka a kol., 2011. *Co bychom měli vědět o nadání*. Hradec Králové: Gaudeamus při Univerzitě Hradec Králové. ISBN 978-80-7435-092-4.
- HŘÍBKOVÁ, Lenka, 2005. *Nadání a nadání: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická

fakulta. ISBN 80-7290-213-X.

HŘÍBKOVÁ, Lenka, 2010. *Mimořádně nadané děti ve škole a v rodině*, Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně. CZ. 1.07/2.2.00/07.0420

ISAACS, Barbara, 2018. *Understanding the Montessori approach*. London: Routledge. ISBN 9781315536880.

KARNES, Frances A., NUGENT, Stephanie A., 2002. *Influential people in gifted education*. p60-63.

KRPOUN, Zdeněk, 2012. Shrnutí výzkumné činnosti v české a slovenské oblasti a inspirace do budoucnosti – nadané děti. *Psychologie*, str. 42-50.

MACHŮ, Eva, 2010. *Nadaný žák*. Brno: Paido. ISBN 978-80-8752-508-1.

MACHŮ, Eva, 2005. Nadané děti, jejich identifikace a zařazení do vzdělávacího programu. *Pedagogická orientace 2.*, s. 22-34.

MAŇÁK, Josef, ŠVEC, Vlastimil, 2003. *Výukové metody*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-039-5.

MÖNKES, F. J. a Irene H. YPENBURG, 2002. *Naše dítě je velmi nadané: rukověť pro rodiče a učitele*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0445-5.

MUDRÁK, Jiří, 2015. *Nadané děti a jejich rozvoj*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5089-7.

PLUTARCHOS, 2006. *Životopisy slavných Řeků a Římanů I. 2. vydání*. Praha: Baset; Arista; Maitrea. ISBN 80-7340-079-0.

PORTEŠOVÁ, Šárka, 2014. *Rozumově nadaní studenti s poruchou učení: cesty od školních výkonových paradoxů k úspěchu*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7520-7.

PORTEŠOVÁ, Šárka, 2003. Některé teoretické koncepce talentu a nadání. *Psychologica*, s. 41-54.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ Eliška, MAREŠ Jiří, 2013. *Pedagogický slovník. 7., aktualiz.*

a rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.

SALOVEY, Peter, BRACKETT A. Marc, Mayer D. John, 2007. *Emotional intelligence*. New York: Dude publishing. ISBN 978-1-887943-72-7.

STEHLÍKOVÁ, Monika, 2018. *Nadané dítě: jak mu pomoci ke štěstí a úspěchu*. Praha: Grada8. ISBN 978-80-271-0512-0.

ŘÍČAN, Pavel, 2013. *Psychologie*. Třetí vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0532-6.

ŘÍČAN, Pavel, 2010. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6., rev. a dopl. vyd., Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3133-9.

ZEIDNER. Moshe, MATTHEWS. Gerald, 2017. *Emotional intelligence in gifted students, gifted education international*.

Internetové zdroje

ČERNÁ, Libuše. Identifikace žákova nadání jako předmě diagnostické kompetence učitele. s. 47-52 [online]. [cit. 23.11.2019]. Dostupné z: <http://files.konferencia-ku.webnode.sk/200000062-901f19118d/MUSICA%20%20ET%20%20EDUCATIO%20III-zborn%C3%ADk.pdf>.

Dětská Mensa. In: *deti.mensa.cz* [online]. [cit. 1.5.2019]. Dostupné z: <https://deti.mensa.cz/index.php?pg=home--detska-mensa>

FRYNTA, Zdeněk. Vzdělávání mimořádně nadaných dětí v Evropě – a v České republice?. *Pedagogická orientace* [online]. 2018. s. 22-28 [cit. 15.4.2019]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/viewFile/8642/7817>

GÖK, Bilge, BAS Özlem, TUNCAY Aysegül Avsar. A Twice-Exceptional Child--A Case Study. *International Journal of Progressive Education* [online]. 2018. p57-76 [cit. 20.4.2019]. ISSN EISSN-1554-5210. Dostupné z: <https://eric.ed.gov/?q=twice+exceptional&ft=on&id=EJ1177298>

KARNES, Frances A., NUGENT, Stephanie A. *Influential people in gifted education*. 2002, v25 i4 p60-63.

Koncepce podpory rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014-2020. In: *msmt.cz* [online]. [cit. 20.4.2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/35232/>.

Multidimenzionální modely talentu a nadání. In: *nadanedeti.cz* [online]. [cit. 14.7.2019]. Dostupné z: <http://www.nadanedeti.cz/pro-odborniky-modely-nadani>.

Podpora nadání. In: *nidv.cz* [online]. [cit. 1.5.2019]. Dostupné z: <http://www.nidv.cz/podpora-nadani>.

PORTEŠOVÁ, Šárka. Dvojitá výjimečnost. In: *nadanedeti.cz* [online]. 2009 [cit. 20.11.2019]. Dostupné z: <http://www.nadanedeti.cz/pro-psychology-dvoji-vyjimecnost>.

PRAUS, Petr. Inteligence a její měření. In: *deti.mensa.cz* [online]. 10. 7. 2008 [cit. 20.4.2019]. Dostupné z: <https://deti.mensa.cz/index.php?pg=aktuality&aid=62>.

MAŇÁK, Josef. Aktivizující výukové metody. In: *clanky.rvp.cz* [online]. 23.11.2011 [cit. 23.11.2011].

6.12.2019]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/o/14483/AKTIVIZUJICI-VYUKOVE-METODY.html/>.

Mensa České republiky. In: *deti.mensa.cz* [online]. [cit. 1.5.2019]. Dostupné z: <https://deti.mensa.cz/index.php?pg=home--mensa-ceske-republiky>.

Nadání v útlém věku. In: *nadanedeti.cz* [online]. [cit. 20.4.2019]. Dostupné z: <http://www.nadanedeti.cz/pro-psychology-utly-vek>.

Naše aktivity. In: *talent-nadani.cz* [online]. [cit. 1.5.2019]. Dostupné z: <https://www.talent-nadani.cz/nase-aktivity/>.

O nás. In: *talent-nadani.cz* [online]. [cit. 1.5.2019]. Dostupné z: <https://www.talent-nadani.cz/o-nas/>.

O nás. In: *snptm.cz* [online]. [cit. 1.5.2019]. Dostupné z: <http://snptm.cz/onas/>.

O talnetu. In: *talnet.cz* [online]. [cit. 1.5.2019]. Dostupné z: <http://www.talnet.cz/o-talnetu;jsessionid=FFE2D203FD1B7E8DF66D650F2D77CCC4>.

STERNBERG, Robert J. Co znamená být nadaný? aneb Vysoké IQ samo o sobě k úspěchu nestačí. In: *deti.mensa.cz* [online]. 4.5.2013 [cit. 20.4.2019]. Dostupné z: <https://deti.mensa.cz/index.php?pg=odborne-informace—identifikace-nadani--inteligence-obecne&aid=266>.

Vyhláška č. 27/2016 sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. In: *msmt.cz* [online]. [cit. 15.4.2019]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/Vyhlaska_c._272016_Sb._o_vzdelavani_zaku_se_specialnimi_vzdelavacimi_potrebami_a_zaku_nadanych.pdf

Z historie Mensy International I. In: *mensa.cz* [online]. [cit. 15.4.2019]. Dostupné z: <http://www.mensa.cz/mensa/historie>.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Vícefaktorový model vysokého nadání.....	18
Obrázek 2: Model tří kruhů	19
Obrázek 3: Gagného diferenciální model talentu a nadání.....	20
Obrázek 4: Psychosociální model nadání	21